

تحلیل صنایع دستی بومی در توسعه گردشگری روستایی مطالعه موردی روستاهای شهرستان دامغان*

زینب فرنام** احمد صادقی پور*** بهروز ارسطو****

چکیده

گردشگری با کاهش مهاجرت، اشتغال‌زایی و افزایش تولید و درآمد، جایگاه ویژه‌ای در کشورهای در حال توسعه دارد و باعث رونق اقتصادی بسیاری از کشورها شده است. از آنجا که بهبود و ارتقای کیفیت صنایع دستی در توسعه گردشگری اثرگذار است، در این پژوهش، به توسعه گردشگری صنایع دستی بومی و جایگاه آن در گردشگری روستایی پرداخته شده است. هدف کلی از انجام این پژوهش، بررسی ارتباط صنایع دستی با توسعه گردشگری است که برای تحقق آن، این سؤال مطرح شده که اثرات عوامل حمایتی، مهارت ارتباطی و عامل نوآوری صنایع دستی بر توسعه گردشگری شهرستان دامغان کدام هستند؟ این پژوهش از نظر ماهیت، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها، توصیفی-تحلیلی است. دو نوع جامعه آماری وجود دارد؛ گروه اول، شامل کارشناسان و صاحب‌نظران مرتبط با صنعت گردشگری و گروه دوم شامل گردشگران و مسافرانی است که از صنایع دستی روستاهای شهرستان دامغان بازدید کرده‌اند. نمونه آماری، شامل اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی، فعالان صنایع دستی، مدیران و کارشناسان بوده است. حجم آن با استفاده از فرمول کوکران، ۲۲۵ نفر تعیین شده و میزان پایایی تحقیق با آلفای کرونباخ آزمون شده است. داده‌های پژوهش، با نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده‌اند. برای آزمون فرضیه‌ها، از ضریب رگرسیون چند گانه و ضریب پیرسون، و برای اولویت‌بندی شاخص‌ها، از پارامتر ضریب تغییرات استفاده شده است. نتایج نشان داده‌اند که صنایع دستی، در بهبود و توسعه صنعت گردشگری نقش بسیار بالایی دارند و شاخص‌های حمایتی و مهارت - ارتباطی در صنایع دستی، هم‌بستگی مثبت و معناداری با توسعه گردشگری روستایی دارند. شاخص حمایتی با بیشترین سهم از واریانس کل، در اولویت اول است و مهم‌ترین شاخص‌ها در گردشگری صنایع دستی به ترتیب شامل پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن، برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی و کارآفرینی هستند.

کلیدواژه‌ها: صنایع دستی بومی، توسعه گردشگری، دامغان، روستا، توسعه

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد زینب فرنام با عنوان "برنامه‌ریزی فضایی گردشگری شهرستان دامغان" به راهنمایی دکتر احمد صادقی پور در دانشگاه سمنان می‌باشد.

Farnam.zb@gmail.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان.

*** استادیار، دانشکده کورشناسی، دانشگاه سمنان.

**** استادیار، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه سمنان.

مقدمه

گردشگری با رواج کسب‌وکارهای کوچک، سهم عمده‌ای در متنوع‌سازی اقتصاد روستا و ایجاد اشتغال غیرکشاورزی دارد (Steck, 1999: 4). گردشگری، یکی از نیروهای اجتماعی بسیار مهم به حساب می‌آید که اهمیت بین‌المللی اقتصادی و ژئوپلیتیکی بسیاری دارد. گردشگری به‌طور جهانی، فضاهای فرهنگی، اجتماعی و جغرافیایی را می‌سازد و بازسازی می‌کند به‌گونه‌ای که نمی‌توان انکار کرد که گردشگری یک نیروی فوق‌العاده برای تغییر است و در بسیاری از کشورها نیرویی برای خوشبختی به حساب می‌آید. هزاران بازدیدکننده‌ای که برای گردش می‌آیند، نه تنها همراه خود پول می‌آورند، بلکه زندگی محلی را به وضع بهتر یا بدتری تغییر می‌دهند (Rossana, 2007: 95). سازمان جهانی گردشگری، گردشگری فرهنگی را حرکت یا جابه‌جایی مردم تلقی می‌کند که به‌منظور بازدید از جاذبه‌های فرهنگی از قبیل تورهای آموزشی، فرهنگی و زیارتی، بازدید از هنرهای نمایشی، جشنواره‌ها و رخدادها، اماکن تاریخی، طبیعت و فرهنگ عامه است (Richards, 2005: 2525). گردشگری، موجب افزایش آگاهی جوامع از شیوه‌های زندگی یکدیگر و در نتیجه نزدیکی فرهنگ‌های ملل مختلف شده است و سبب می‌شود تا گردشگری فرهنگی به‌عنوان نزدیک‌ترین گونه به عنصر فرهنگ، رشدی سریع‌تر از میزان رشد گردشگری را در دنیا کسب کند (Valeriu & Manuela, 2007: 2). کشور ایران از نظر پتانسیل‌های گردشگری طبیعی و تاریخی، جزء ده کشور اول دنیا، از نظر تنوع گردشگری، جزء پنج کشور دنیا و از نظر تنوع صنایع دستی، جزء پنج کشور اول جهان محسوب می‌شود (وترثی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۷۵). طبق تعریف کارشناسان صنایع دستی ایران، صنایع دستی، به مجموعه‌ای از هنرها و صنایع اطلاق می‌شود که به‌طور عمده با استفاده از مواد اولیه بومی و انجام قسمتی از مراحل اساسی تولید به‌کمک دست و ابزار دستی، محصولاتی ساخته می‌شود که در هر واحد آن ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعتگر سازنده به‌نحوی تجلی یافته و همین عامل، وجه تمایز اصلی این‌گونه محصولات از مصنوعات مشابه ماشینی و کارخانه‌ای است. هر محیطی که افراد آن برخوردار از تفکر و هنر کارآفرینی باشند، اقتصادی پویا و متنوع خواهد داشت (Kazemi, 2008). به‌طور کلی، سهم صنایع دستی در درآمد ملی در ایران ۱۲ درصد برآورد شده است (رضایی، ۱۳۸۹). گردشگری در جهان کنونی، صنعتی پاک و سومین پدیده اقتصادی

پویا، پررونق و رو به توسعه بوده که پس از صنایع نفت و خودروسازی، گوی سبقت را از دیگر صنایع جهانی ربوده است (رضوانی، ۱۳۸۷: ۱۱۴).

گردشگری روستایی، شکلی از توسعه گردشگری است که زمینه توسعه فرهنگی، تاریخی، اقتصادی، اجتماعی و حفظ میراث فرهنگی از طریق جذب گردشگر در مناطق روستایی را موجب می‌شود (Figueiredo & Raschi, 2012: 31). در ایران، زنان روستایی، ۷۵ درصد تولیدات صنایع دستی کشور را تولید می‌کنند (روستا و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۴). ایران به‌اتفاق چین و هند، ۳ قطب اصلی صنایع دستی جهان را تشکیل می‌دهند، اما به‌اعتقاد یونسکو، ایران به‌لحاظ تنوع تولید و تعداد رشته‌های تولیدی زنده، بزرگ‌ترین کشور جهان در بعد صنایع دستی محسوب می‌شود. هم‌اکنون نیز بیش از ۲۵۶ رشته صنایع دستی در کشور، فعال است. با توجه به پتانسیل شگرف بازاریابی صنایع دستی بر گردشگر، اهمیت به این بخش، یاری‌دهنده مسائلی چون توسعه اجتماعی و اقتصادی پایدار و فقرزدایی در جوامع محلی است (راچ، ۲۰۰۶: ۱۱۷). تولید صنایع دستی، اثر مستقیم بر درآمد ناخالص ملی دارد و هر گونه افزایش در میزان تولید و بهبود آن، در کیفیت صنایع تأثیر می‌گذارد (نواب اکبر و همکاران، ۱۳۷۹). یکی از راهبردهایی که اخیراً با تأکید بیشتری در اغلب کشورها به‌اجرا درآمده، توسعه گردشگری در نواحی روستایی است (افتخاری، ۱۳۸۴). می‌توان امیدوار بود که گردشگری روستایی در کاهش مشکلات اقتصادی مؤثر باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱).

یکی از راهکارهای افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی با توجه به ملاحظات فرهنگی موجود، توسعه هنرهای دستی خانگی است. در این زمینه، برگزاری دوره‌های آموزشی، از جمله راه‌های عملی افزایش سطح دانش و مهارت‌های افراد به‌شمار می‌رود. دوره‌های آموزشی که محتوای آنها متناسب با نیازهای واقعی شرکت‌کنندگان باشند، موجب افزایش تولیدات و در نهایت به‌دنبال افزایش مهارت و مهیا نمودن شرایط کار خانگی، سبب بهبود کیفیت زندگی آنها می‌شوند (AsadollahPour, 2000). امروزه تنها آثار تاریخی، جاذبه گردشگری کشورهای در حال توسعه به‌شمار نمی‌آیند، بلکه صنایع دستی با طرح‌ها و اصالت‌های ویژه خود نیز مکمل دیدنی‌های تاریخی هر کشور به‌حساب می‌آیند (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۳۸۸). کار خانگی از نظر ارزش، تقریباً معادل یک سوم کل تولید سالانه در اقتصاد امروزی است (گیدنز، ۱۳۷۳). گردشگری در دهه‌های اخیر، جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد بسیاری از کشورها داشته است؛ به‌دلیل این‌که باعث درآمدزایی،

اشتغال‌زایی و تبادل فرهنگ‌ها می‌شود. ایران بر خلاف پتانسیل زیاد در گردشگری، سهم ناچیزی را در اقتصاد کشور به خود اختصاص داده است. از آنجا که توسعه گردشگر در بهبود و ارتقای کیفیت صنایع دستی و در نهایت افزایش تولید و اشتغال‌زایی مؤثر بوده، در این پژوهش سعی شده است گردشگری صنایع دستی و تأثیری که صنایع دستی بر گردشگری می‌گذارد بحث شود. صنایع دستی، جزء جداناپذیر و مشترک گردشگری اجتماعی، گردشگری اقتصادی و گردشگری فرهنگی کشورمان هستند که در این جا بیشتر گردشگری فرهنگی آن مورد تأکید است.

هدف کلی از انجام این پژوهش، بررسی ارتباط صنایع دستی با توسعه گردشگری است که برای تحقق آن، پرسش‌های زیر مطرح شده‌اند:

۱. تأثیر عامل حمایتی صنایع دستی بر توسعه گردشگری روستاهای شهرستان چیست؟
۲. چه رابطه‌ای بین عامل مهارت-ارتباطی صنایع دستی با توسعه گردشگری روستاهای شهرستان دامغان وجود دارد؟
۳. چه رابطه‌ای بین عامل نوآوری صنایع دستی با توسعه گردشگری روستاهای شهرستان دامغان وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

پارنول (1993)، پژوهشی با عنوان "گردشگری و صنایع دستی" در تایلند انجام داده که در آن، نقش صنایع دستی در توسعه روستایی و مزایای صنعتی شدن روستایی مورد بحث قرار گرفته است و به این نتیجه دست یافته که تقاضای رو به رشد برای محصولات صنایع دستی سنتی، نشان‌دهنده ابعاد بالقوه قابل توجهی است که به موجب آن، مناطق روستایی می‌توانند سهمی از دلار توریست را به خود اختصاص دهند و دو مطالعه موردی صنایع روستایی (تولید برنج و ساخت کوسن) در شمال شرقی تایلند، برای نشان دادن مشکلات و پتانسیل‌هایی که برای تحول تولید صنایع دستی در ارتباط با گردشگری وجود دارد، نشان داده شده‌اند.

مدهوشی و نیازی (۱۳۸۹) طی پژوهشی که با عنوان "بررسی و تبیین توسعه صنعت گردشگری در استان گلستان" انجام داده‌اند، به این نتایج دست یافته‌اند که رابطه معناداری بین توسعه نیافتگی استان گلستان و عوامل چهارگانه تعدد مراکز تصمیم‌گیری، ضعف امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، ضعف بازاریابی و فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر وجود دارد. منوچهری (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان "بررسی نقش صنایع دستی روستاها در کارآفرینی و اشتغال‌زایی جهت جذب گردشگر" انجام داده و به این نتیجه رسیده است که رابطه‌ای

مبانی نظری

صنایع دستی و هنرهای بومی، بازتاب نگرش معنوی و تظاهرات روحی، قومی و بومی اقوام مختلف ایرانی به صورت خاص و در گستره وسیع‌تر؛ همه سرزمین ایران به صورت عام،

در یک کالای مادی است که امروزه جزئی از یک کالای فرهنگی محسوب می‌شود و می‌تواند معرف فرهنگ سرزمین ما نیز باشد؛ از این‌رو، شناسایی این محصول فرهنگی و راهکارهای رشد و توسعه آن در نواحی روستایی، نیاز به تأمین ریشه‌ها و سرمنشأ ظهور این آثار و به‌دنبال آن، قابلیت عرضه آن در بازارهای داخلی و جهانی دارد (قجریان، ۱۳۸۸: ۴۵).

صنایع دستی، از قدیمی‌ترین انواع فعالیت‌های بشری هستند که در مراحل مختلف تکامل اقتصادی، تأمین‌کننده بسیاری از احتیاجات و نیازمندی‌های جوامع بوده‌اند و در عین حال این صنایع، نمایشگر هنر، فرهنگ و تمدن ملت‌ها به‌شمار می‌روند (پوراشرف، ۱۳۸۹: ۲۰). صنایع دستی، مهارتی است که توسط توانایی‌ها و ذوق هنری با دست ایجاد شده و شکل تازه به خود می‌گیرد (Panait & Cosma^۱, 2003: 21). وندریک^{۱۱} (2000) در بررسی‌های خود به این نتیجه رسید که مهم‌ترین موانع اشتغال زنان روستایی در عرصه صنایع دستی، به عوامل فرهنگی و اجتماعی یا آداب و سنن موجود در جامعه روستایی بر می‌گردد. میرکتولی و مصدق (۱۳۸۹) دریافته‌اند که گردشگری، در توسعه صنایع دستی دهستان استرآباد جنوبی از توابع شهرستان گرگان، نقش نسبتاً زیادی داشته است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان دامغان، از شهرستان‌های استان سمنان و شامل دو بخش مرکزی و امیرآباد است. جمعیت این شهرستان بر طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، ۸۶۹۰۸ نفر بوده و شهرهای آن، دامغان، دیباج، امیرآباد و کلاته رودبار هستند. این شهر، از شمال به رشته‌کوه البرز، از خاور به شاهرود، از جنوب به کویر مرکزی و از باختر به سمنان محدود است. اهمیت وجودی دامغان از دیر هنگام، قرار داشتن آن بر سر راه شرقی- غربی است که شریان عمده بازرگانی نه‌تنها ایران، بلکه جهان متمدن پس از اسلام بوده است. صنایع دستی که در اغلب روستاهای این شهرستان وجود دارند به ترتیب فراوانی عبارتند از نمدالی، گلیم‌بافی، جاجیم‌بافی، سفالگری، گلدوزی با دست و معرق چوب. البته لازم به‌ذکر است که تعداد صنایع دستی در این روستاها در زمان‌های قدیم، خیلی بیشتر بوده و با پیشرفت صنایع دیگر، اهالی کم‌کم آنها را جایگزین صنایع دستی کرده و تنها صنایع دستی باقی مانده‌اند که بیشتر جنبه دکور و تزئین دارند. با استناد به آمار و فهرست‌های منتشرشده سازمان میراث فرهنگی کشور، تعداد رشته‌های هنرهای سنتی و صنایع دستی ایران تا قبل از انقلاب صنعتی، بالغ بر ۲۵۰ مورد بوده است (کریمیان و همکار، ۱۳۹۰).

روش تحقیق

پژوهش حاضر به‌لحاظ شیوه اجرای تحقیق و ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها، پژوهشی توصیفی از نوع تحلیلی بوده و از نظر هدف، کاربردی است. استفاده از پرسش‌نامه به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی جمع‌آوری اطلاعات، با توجه به نظرسنجی از خبرگان، امری لازم خواهد بود. در پایان با توجه به اطلاعات به‌دست آمده، راهکارهای علمی و عملی لازم ارائه شدند.

در این پژوهش، دو نوع جامعه آماری وجود دارد؛ گروه اول، شامل کارشناسان و صاحب‌نظران مرتبط با صنعت گردشگری و گروه دوم، شامل گردشگران و مسافرانی است که از صنایع دستی شهرستان دامغان دیدن می‌کنند. برای تعیین نمونه، از فرمول کوکران استفاده شده است که نمونه شامل اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی، فعالان صنایع دستی، مدیران و کارشناسان هستند.

نمودار ۱، نشانگر فرآیند بررسی ارتباط صنایع دستی با گردشگری است.

در این پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. برای گردآوری اطلاعات مربوط به پیشینه و ادبیات تحقیق، از روش کتابخانه‌ای و از ابزار پرسش‌نامه، برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است.

پرسش‌نامه کارشناسان و خبرگان با ۲۰ سؤال و پرسش‌نامه گردشگران با ۲۵ سؤال، بر اساس مقیاس لیکرت طراحی شده است. به‌منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده که در جدول ۱، مقدار آن ۰٫۹۱۳، نمایش داده شده است. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ابتدا باید واریانس امتیازهای هر زیرمجموعه سؤال‌های پرسش‌نامه و واریانس کل را محاسبه و سپس با استفاده از فرمول زیر، مقدار ضریب آلفا را محاسبه کرد (بازرگان و همکاران، ۱۳۹۳).

$$r_a = \frac{j}{j-1} \left(1 - \frac{\sum S_j^2}{S^2} \right)$$

از آنجایی که مقادیر ضریب آلفای کرونباخ به‌دست آمده، بزرگ‌تر از ۰٫۷ است و در سطح کاملاً مناسبی قرار دارد، بنابراین قابلیت اعتماد (پایایی) این پرسش‌نامه، کاملاً مورد تأیید و قابل قبول است.

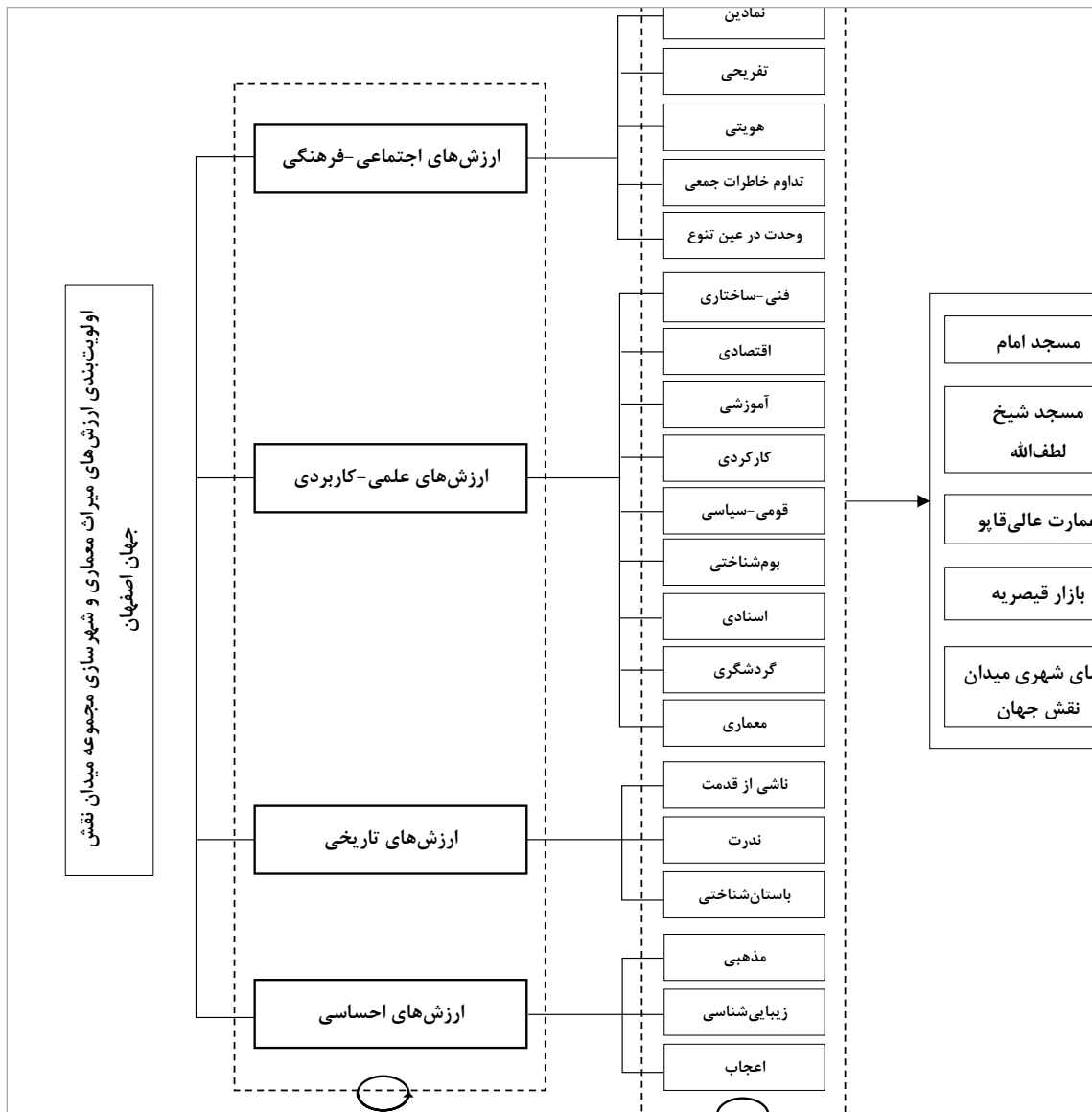
نمودار ۲، شاخص‌های بررسی‌شده در پژوهش (مدل مفهومی پژوهش) را نشان می‌دهد.

فرضیه‌های تحقیق عبارتند از:

- عامل حمایتی صنایع دستی، بر توسعه گردشگری روستاهای شهرستان دامغان تأثیر دارد.
- رابطه معناداری بین عامل مهارت-ارتباطی صنایع دستی

نمودار ۱. فرآیند پژوهش (نگارندگان)

نمودار ۲. مدل مفهومی تحقیق (نگارندگان)

با توسعه گردشگری روستاهای شهرستان دامغان وجود دارد.

- رابطه معناداری بین عامل نوآوری صنایع دستی با توسعه گردشگری روستاهای شهرستان دامغان وجود دارد. برای اولویت‌بندی شاخص‌های صنایع دستی مرتبط با گردشگری، از ضریب تغییرات استفاده شده است. طبق نتایج ارائه شده در جدول ۲، از دیدگاه دو نمونه آماری، مهم‌ترین زیرشاخص‌های مؤثر بر بهبود صنایع دستی در گردشگری، به ترتیب شامل پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن، برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی و کارآفرینی بوده، در حالی که زیرشاخص‌های کنترل دقیق امور، ارتباط با مراکز تحقیقاتی و حفظ و ابقا، از اهمیت کمتری نسبت به سایر موارد در توسعه گردشگری برخوردار هستند.

با توجه به جدول ۳، سه شاخص عامل حمایتی، عامل مهارتی-ارتباطی و عامل نوآوری، ۶۸،۴ درصد از کل واریانس را به خود اختصاص داده‌اند که ۳۱،۶ درصد از واریانس باقی‌مانده، مربوط به عواملی بود که در تحلیل شناسایی مورد توجه قرار نگرفتند. سهم عامل حمایتی، ۲۸،۹۷ درصد از مقدار واریانس کل است. عامل مهارت-ارتباطی با سهم ۲۰،۱۲، در درجه دوم و عامل نوآوری با سهم ۱۹،۳۱، در درجه سوم از شاخص‌های صنایع دستی در توسعه گردشگری قرار می‌گیرند.

سؤال اول. آیا عامل حمایتی صنایع دستی، بر توسعه گردشگری شهرستان دامغان تأثیر دارد؟ برای آزمون این فرضیه‌ها، از ضریب رگرسیون چندگانه استفاده شده است. طبق جدول ۴، مجموعه زیرشاخص‌های معیار عامل حمایتی (برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی، شناسنامه‌دار کردن اثر،

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه‌ها

پرسش‌نامه	تعداد پرسش‌نامه	ضریب آلفای کرونباخ
کارشناسان و خبرگان	۱۰۰	۰،۹۱۳
گردشگران	۱۲۵	۰،۸۵۱

(نگارندگان)

جدول ۲. اولویت‌بندی زیرشاخص‌ها از دیدگاه پاسخ‌گویان

رتبه‌بندی	انحراف معیار	ضریب تغییرات	میانگین	زیرشاخص‌ها
1	18.2	0.67	3.77	پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن
2	18.9	0.69	3.54	برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی
۳	19.5	0.72	3.29	ایجاد بازارهای محلی
4	19.7	0.75	3.75	حمایت سیاسی
5	19.8	0.78	3.71	کارآفرینی
6	20.1	0.79	3.11	تشویق و اعطای پاداش
7	25.8	0.85	4	ارتباط با جوامع محلی
8	24.7	0.86	3.92	توسعه زیرساخت
9	25.7	0.87	3.25	آموزش نیروی انسانی
10	25.9	0.67	3.64	حفظ و ابقا
11	31.2	0.78	3.75	شناسنامه‌دار کردن اثر
12	32.7	0.79	3.86	خلاقیت و نوآوری
13	34.9	0.85	3.21	ارتباط با مراکز تحقیقاتی
14	37.2	0.91	3.83	کنترل دقیق امور

(نگارندگان)

با توجه به جدول ۵، ضرایب هم‌بستگی عامل مهارت-ارتباطی، رابطه مثبت و معناداری را با گردشگری نشان می‌دهند. پس بین عامل مهارت-ارتباطی صنایع دستی با توسعه گردشگری شهرستان دامغان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

سؤال سوم. آیا رابطه معناداری بین عامل نوآوری صنایع دستی با توسعه گردشگری شهرستان دامغان وجود دارد؟ برای پاسخ به این سؤال هم از آزمون هم‌بستگی پیرسون استفاده شده است. با توجه به جدول ۶، زیرشاخص‌های کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری و وجود مدیران نوآور، ضرایب هم‌بستگی مثبت داشته که می‌توان نتیجه گرفت این عوامل، رابطه مثبت و معناداری را با گردشگری دارند، ولی دو زیرشاخص حفظ و بقا و کنترل امور، ضرایب منفی داشته و نشان می‌دهد که این دو عامل، با توسعه گردشگری رابطه منفی دارند.

ایجاد بازار ملی، محلی و بین‌المللی، پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن و حمایت سیاسی، ۲۸،۹۷ درصد از واریانس صنایع دستی را در توسعه گردشگری دامغان پیش‌بینی می‌کنند که هر پنج زیرشاخص در عامل حمایتی، تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه گردشگری دارند. به عبارتی، با توجه به این که سطح معناداری هر زیرشاخص کمتر از ۰،۰۵ است، می‌توان نتیجه گرفت بین عامل حمایتی در صنایع دستی با توسعه گردشگری، هم‌بستگی معناداری وجود دارد. هم‌چنین مثبت بودن ضرایب هم‌بستگی در جدول ۴، نشان از وجود رابطه مثبت است.

سؤال دوم. آیا رابطه معناداری بین عامل مهارت-ارتباطی صنایع دستی با توسعه گردشگری شهرستان دامغان وجود دارد؟ برای آزمون این فرضیه، از هم‌بستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول ۳. سهم هر یک از شاخص‌ها در واریانس کل

شاخص‌ها	میانگین	واریانس	ضریب تغییرات	اولویت‌بندی
عامل حمایتی	۳،۸۷	۲۸،۹۷	۰،۱۴	۱
عامل مهارت-ارتباطی	۳،۹۴	۲۰،۱۲	۰،۱۵	۲
عامل نوآوری	۳،۷۹	۱۹،۳۱	۰،۱۹	۳

(نگارندگان)

جدول ۴. ضریب متغیرهای عامل حمایتی صنایع دستی بر گردشگری

عامل حمایتی				متغیرهای مستقل
P<	β	R ²	R	
۰،۰۰۳	۰،۲۵	۲۸،۹۷	۰،۵۶	برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی
۰،۰۵	۰،۱۴			شناسنامه‌دار کردن اثر
۰،۰۰۶	۰،۲۱			ایجاد بازار ملی، محلی و بین‌المللی
۰،۰۰۱	۰،۳۶			پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن
۰،۰۴	۰،۱۹			حمایت سیاسی

(نگارندگان)

(β ، معادل ضریب هم‌بستگی و $P<$ ، سطح معناداری است)

جدول ۵. ضرایب هم‌بستگی عامل مهارت-ارتباطی صنایع دستی با گردشگری

مقیاس	ابعاد	آموزش نیروی انسانی	ارتباط با جوامع محلی	توسعه زیرساخت	ارتباط با مراکز تحقیقاتی
توسعه گردشگری	ضریب هم‌بستگی	۰،۱۸۷	۰،۳	۰،۲۳	۰،۱۴
	سطح معناداری	۰،۰۴	۰،۰۰۱	۰،۸	۰،۱

(نگارندگان)

جدول ۶. ضرایب هم‌بستگی عامل نوآوری صنایع دستی با گردشگری

مقیاس	ابعاد	حفظ و ابقا	کنترل امور	کارآفرینی	خلاقیت و نوآوری	وجود مدیران نوآور
توسعه	ضریب هم‌بستگی	- ۰,۱۴	- ۰,۱۲	۰,۳۴	۰,۰۰۹	۰,۱۴
گردشگری	سطح معناداری	۰,۰۳	۰,۰۸	۰,۱۰۲	۰,۰۴	۰,۰۰۱

(نگارندگان)

نتیجه‌گیری

بهبود و توسعه صنایع دستی بومی، نتایج مثبت و مهمی در توسعه گردشگری روستایی داشته و باعث جذب گردشگران به روستا می‌شوند. با توجه به فراوانی و تنوع صنایع دستی در ایران، ارتقای کیفیت صنایع و حمایت مالی از صاحبان صنایع می‌تواند در افزایش تولید، اشتغال‌زایی، افزایش میزان فروش، کاهش مهاجرت و رونق و تقویت گردشگری، مؤثر واقع شود.

این پژوهش، با هدف کلی بررسی ارتباط صنایع دستی بومی با پایداری گردشگری در روستاهای شهرستان دامغان انجام شد. ابتدا به تعیین و مشخص کردن مقیاس‌ها و شاخص‌ها از دیدگاه خبرگان پرداخته شد، سپس برای گردآوری اطلاعات درست، پرسش‌نامه‌ها بین افراد نمونه جامعه آماری؛ جامعه میزبان، شهرستان دامغان پخش شدند. در پایان، اطلاعات پرسش‌نامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای اولویت‌بندی شاخص‌های صنایع دستی مرتبط با گردشگری، از ضرایب تغییرات استفاده شده است.

پژوهش‌های انجام‌شده توسط طاهرخانی و قرنی (۱۳۸۴)، مارینا (2011)، نیک‌بین و کرمی (۱۳۹۱)، سواری و همکاران (۱۳۹۲)، دیوسالار (۱۳۹۵)، مدهوشی و نیازی (۱۳۸۹)، امیدوی و همکاران (۱۳۹۴) و شریف‌زاده (۱۳۹۵)، هم‌سو با پژوهش هستند.

نتایج نشان داده که صنایع دستی، در بهبود و توسعه صنعت گردشگری، نقش بسیار بالایی دارند و شاخص عامل حمایتی، تأثیر بسیار زیادی بر توسعه این صنعت داشته است. مهم‌ترین عوامل در گردشگری صنایع دستی، به ترتیب شامل پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن، برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی و کارآفرینی بوده که ضرایب هم‌بستگی مثبت و معناداری را با گردشگری دارند، در حالی که زیرشاخص‌های کنترل دقیق امور، ارتباط با مراکز تحقیقاتی و حفظ و ابقا، از اهمیت کمتری نسبت به سایر موارد در توسعه گردشگری برخوردار هستند؛ به طوری که ضرایب هم‌بستگی در دو عامل حفظ و ابقا و کنترل دقیق امور، منفی شده و نشان‌دهنده کم‌اهمیت بودن این موارد از نظر گردشگران بوده است. مؤثرترین عامل گردشگری در صنایع دستی، پرداخت وام و تأخیر در بازپرداخت آن است که پیشنهاد می‌شود با اعطای تسهیلات بانکی کم‌بهره و امتیازات خاص، حمایت جدی صورت گیرد.

پی‌نوشت

1. Steck
2. Rossana
3. Richards, Greg
4. Valeriu
5. Manuela
6. Figueiredo, E., Raschi
7. Judith Ruetsche

8. Giddens
9. Panait
10. Cosma
11. Vendrik

منابع و مآخذ

- افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۸۴). راه‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT دهستان لواسان کوچک. فصلنامه مدرس، (۲).
 - امید، نبی و همکاران. (۱۳۹۴). شناسایی و بررسی موانع توسعه بازار داخلی صنایع دستی استان ایلام. نشریه فرهنگ ایلام، ۱۶ (۴۸ و ۴۹)، ۱۴۶-۱۳۲.
 - بازرگان، عباس؛ سرمد، زهره و حجازی، الهه. (۱۳۹۳). روش تحقیق در علوم رفتاری. چاپ بیست و ششم، تهران: آگه.
 - پوراشرف، یاسا نالله. (۱۳۸۹). امکان‌سنجی احداث شهرک صنایع دستی استان ایلام. (طرح پژوهشی). ایلام، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با همکاری دانشگاه ایلام.
 - دیوسالار، اسدالله. (۱۳۹۵). نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری روستایی. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال پنجم (۲)، ۱۷۴-۱۶۱.
 - راج، جودیت. (۲۰۰۶). توسعه اقتصاد شهر با صنایع دستی و گردشگر. (ترجمه علی عربانی دانا)، ویژه‌نامه اقتصاد گردشگری شهری، ۵۵-۵۱.
 - رضایی، ش. (۱۳۸۹). نقش صنایع دستی در اقتصاد خانوارهای روستایی بخش چابکسر. پایان‌نامه ارشد اقتصاد کشاورزی. رشت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
 - رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد توسعه پایدار. چاپ سوم، تهران: دانشگاه تهران.
 - رضوانی، محمدرضا؛ جعفری مقدم، سعید و رحیم اف، حمید. (۱۳۹۱). تأثیر گردشگری بر تقویت نگرش‌های کارآفرینانه در مناطق روستایی، مطالعه موردی: مقایسه روستاهای ابر و ابرسج- شهرستان شاهرود. فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال دوم (۳).
 - سواری، مسلم؛ فراهانی، مرتضی و میرکراده، علی‌اصغر. (۱۳۹۲). راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی استان کردستان. تعاون و کشاورزی، سال دوم (۸)، ۱۴۷-۱۲۵.
 - شریف‌زاده، مریم. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه فعالیت شال‌بافی زنان روستایی شهرستان بانه. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، سال چهاردهم (۲)، ۱۵۶-۱۲۷.
 - طاهرخانی، مهدی و قرنی آرانی، بهروز. (۱۳۸۴). مطالعه عوامل مؤثر بر گرایش روستائیان به تشکیل تعاونی‌های روستایی دهستان قنات قم. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، (۷۸)، ۱۰۱-۸۱.
 - قجریان، امید. (۱۳۸۸). راهکارهای توسعه صنایع دستی ایران. خلاصه مقالات دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز. تبریز: تبریز. ۳۸.
 - کریمیان، حسن و عطارزاده، عبدالکریم. (۱۳۹۰). نقش انقلاب صنعتی در تحولات صنایع دستی ایران. مطالعات تاریخ اسلام، سال سوم (۱۱)، ۱۲۰-۹۹.
 - مدهوشی، مهرداد و نیازی، عیسی. (۱۳۸۹). بررسی و تبیین صنعت گردشگری در استان گلستان. مجله دانش و توسعه، سال هفدهم (۳۰)، ۱۶۲-۱۳۵.
 - منوچهری، منیره. (۱۳۹۰). بررسی نقش صنایع دستی روستاها در کارآفرینی و اشتغال‌زایی جهت جذب گردشگر. همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار. دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.
- https://www.civilica.com/Paper-NCCIRSD01-NCCIRSD01_059.html
- میرکتولی، جعفر و مصدق، راضیه. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی، مطالعه موردی: دهستان استرآباد جنوبی، شهرستان گرگان. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال دوم (۷)، ۱۵۴-۱۳۷.
 - نواب اکبر، فیروزه؛ منفرد، نوذر و رضایی، علیرضا. (۱۳۷۹). عوامل مؤثر بر کمیت و کیفیت تولید صنایع دستی،

مطالعه موردی: زنان عشایر نیمه‌اسکان یافته مرند افزر. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هشتم (۳۱)، ۲۳-۶.
نیک‌بین، مهنا و کرمی، مهرداد. (۱۳۹۱). بررسی پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری جزیره کیش.
فصلنامه تحقیقات فرهنگی، (۲)، ۱۵۸-۱۳۷.

- Akhoondnejad, A. (2016). Tourist loyalty to a local cultural event: The case of Turkmen handicrafts festival. *Tourism Management*, 52, 468-477.
- Arinat, M. (2016). The Status of Handicrafts in Jordan: Challenges and Prospects, *Dirasat. Human and Social Sciences*, 43, 119-139.
- AsadollahPour, A. (2000). Ranchers courses evaluation in Mazandaran Province. *Journal of Mazandaran Agriculture Education Groups*, 2(2), 25-35.
- Figueiredo, E. & Raschi, A. (2012). Immersed in Green? Reconfiguring the Italian Countryside Through Rural Tourism Promotional Materials. *Field Guide to Case Study Research in Tourism, Hospitality and Leisure*, 10(5), 17-44.
- Kazemi, M. (2008). Assessing entrepreneurship by industrial managers, casual study: Khorasan Prpvince. *Journal Faculty of economic and Administrative Science*, 20, 1-22.
- Mustafa, M. (2011). Potential of sustaining handicrafts as a tourism product in Jordan. *International journal of business and social science*, 2(2).
- Parnwell, M. J. (1993). Tourism and rural handicrafts in Thailand. *Tourism and rural handicrafts in Thailand*, 8(2), 234-257.
- Pop, C.; Cosma, S. & Panait, L. (2003). Ecotourism and rural tourism in Maramures, Romania. *Proceedings of International Ecotourism Conference, Sustainability of Ecotourism Development in a Competitive Global Environment*, (17), 15-17.
- Richards, G. (2005). *Cultural Tourism in Europe*. UK: ATLAS.
- Rossana, G. (2007). Tourism and the City: opportunity for regeneration. *An international multidisciplinary journal of tourism*, 2(2), 95-111.
- Steck, B. (1999). *Sustainable Tourism as a Development Option Practical Guide for Local Planners Developers and Decision Makers*. www.giz.de (Retrieved 10 April. 2013).
- Valeriu, F. & Manuela, E. (2007). Cultural Tourism and Sustainable Development. *Romanian Journal of Economic Forecasting, France*, 31(202).
- Vendrik, M. C.M. (2000). Bandwagon and habit effects on female labour force participation. *Economic Review*, 78(2), 1-30.
- Wisudawati, N. N. S. & Maheswari, A. I. A. (2018). Potential of Silver Craft Product through to Community-Based for Tourism Sustainability in Celuk Village. *International Research Journal of Management, IT and Social Sciences (IRJMIS)*, 5(1), 9-15.

Received: 2018/05/29

Accepted: 2019/01/20

Analysing native Handicrafts in Rural Tourism Development Case Study of Villages in Damghan

Zeynab Farnam* Ahmad Sadeghipoor Behrooz Arastoo*****

5

Abstract

Tourism industry, with declining immigration, job creation and rising production and income, has a special role in developing countries and has boosted the economy of many countries. Since the improvement and promotion of handicrafts is influential regarding tourism development, in this research the tourism development of native handicrafts and its position in rural tourism have been addressed. The main purpose of this research is to investigate the relationship between handicrafts and tourism development. The research question is that what are the effects of supporting factors, communication skill, and handicraft innovation factor on tourism development in Damghan County? This applied research uses descriptive-analytic method. There are two types of statistical society: the first group includes tourism industry experts, and the second group consists of tourists and travelers who have visited the handicrafts of villages in Damghan. The statistical sample includes graduate students and professors, handicrafts activists, managers and experts. By using Cochran's formula, the sample size was determined to be 225 people and the reliability of the research was tested through Cronbach's alpha. Data were analyzed by SPSS software. To test the hypotheses, multiple regression coefficient and Pearson coefficient were used, and the coefficient of variation was used to prioritize the indices. The results show that handicrafts play a very important role in improving and developing the tourism industry. There are positive and significant correlations between the supporting and communication skill indicators in handicrafts and rural tourism development. Supporting index with the largest share of the total variance is considered as the first priority, and the most important indicators in handicrafts tourism include paying loan and delay in repaying it, holding international exhibitions and entrepreneurship, respectively.

Keywords: Native Handicrafts, Tourism Development, Damghan, Village, Development

* M.A. Student, Tourism Faculty, Semnan University, Iran.

** Assistant Professor, Desertlogy Faculty, Semnan University, Iran.

*** Assistant Professor, Natural Resources Faculty, Semnan University, Iran..